

MENS EN WERELD

Wij hopen niet, waarde lezer, dat veel mensen de vrijetijdsbesteding zo zullen verrichten als deze heer in het verkeer. Wij vermoeden, dat de intensiteit van het wegverkeer dan wel zal afnemen maar dat de ziekenhuizen toch voller zouden worden. Ja, zeker zijn wij van niets, als de 5-daagse werkweek overal een feit zal zijn geworden. Wat zullen de mensen gaan doen? Men zegt, dat de boog niet altijd gespannen kan zijn, maar zo lang de slappe bogen kan toch ook niet goed zijn. De T.V. heeft al zo'n groot percentage ontspanning, de radio ontspant al zo machtig veel, de film schenkt – gezellig samen uit – ontspanning in huivering, de vakanties worden langer en ontspannender, de dames- en familiebladen zorgen ervoor, dat gij u vooral niet moet inspannen, bij het zien van vorstenhuwelijken en het lezen over een typiste, die de vrouw van een miljonair werd, het lijkt waarachtig wel of het leven beslist het karakter moet krijgen van een uitje naar het circus met de kinderen. M.a.w. de vrijetijdsbesteding is ingesteld – voor een groot deel – op kinderlijke mensen, die wars zijn van echte zinvolle inspanning in het leven.

Een oud-directeur van een h.b.s. in Nederland zei tegen z'n leerlingen: als je moe bent van de algebra dan moet je meekunde gaan doen. Dat lijkt wel heel dwaas maar er zit wel iets in dat gezegde. Het is niet minderwaardig zich enige inspanning te getroosten, het is ook niet slopend om na het gewone werk eens iets anders te doen dat inspanning vergt. Ik geloof, dat het vraagstuk van de vrijetijdsbesteding een der belangrijkste en nijpendste is uit onze samenleving, als dit niet groots wordt aangepakt door de meest verantwoordelijke mensen, dan zal het einde zijn een steeds kleinere groep van mensen, die steeds meer werk te doen krijgen – de intellectuelen – en een steeds grotere groep, die steeds minder doet.

Van het reidansen aan de stranden der oceanen, ben ik geen groot bewonderaar, wel van andere soorten dingen, die het leven inhoud geven.

Eén zwaluw maakt nog geen zomer

De aanwezigheid van een Humanistisch Verbond, dat vecht voor erkenning van de moderne humanist in de Nederlandse samenleving, dwingt elke geestelijke stroming in ons land tot een nadere plaatsbepaling. De een is voor democratie, de ander wenst tegenover de revolutie, het evangelie. Allemaal mooi, allemaal prachtig; maar daar is het Humanistisch Verbond, en geldt de democratie nu ook voor dit Verbond? Het evangelie spreekt van naastenliefde, het spreekt ook van naast-elkaar laten groeien van tarwe en onkruid; gelden de naastenliefde en de tolerantie nu ook voor de moderne humanisten? Het Humanistisch Verbond klopt aan de deur; moet er nu worden open gedaan? De een aarzelt niet, de ander wel. Er is een leer; maar de toepassing van de leer heeft vergaande consequenties. De leer vraagt toepassing, ook in het openbare leven. Maar wie laat men eigenlijk binnen, als men de deur opent?

Het is voor ons boeiend om gade te slaan, wat onze landgenoten van confessionele huize nu doen. Veel van hun denkbeeld speelt zich af in de openbaarheid. Er zijn lezingen, er zijn conferenties; er zijn ook publikaties, waarin de ontwikkeling van het confessionele denken over die vreemde, kleine groep bewust-buitenkerkelijken stap voor stap kan worden gevolgd. Het wordt bovenal interessant, wanneer één bepaalde groep kort achter elkaar twee brochures laat uitkomen die in de grond van de zaak over het zelfde gaan, maar geheel anders van benadering en van conclusie zijn. Die groep is het „College van advies der Anti-revolutionaire Partij”, en haar brochures die hier bedoeld worden, heten: „Humanistische geestelijke verzorging” (uit 1959) en „Subsidiepolitiek” (van 1960). De brochure van 1959 staat op de grondslag van „het christelijke karakter der Nederlandse overheid” en ademt een vreselijke kilte; de brochure van 1960 staat op de grondslag van „een waarlijk nationale politiek” van recht en verdelende rechtvaardigheid. Deze nieuwe brochure is mild gesteld; zij is een zwaluw, zij kondigt – naar het lijkt – een lente aan. Wij willen hopen, dat deze brochure weerklink zal vinden in de anti-revolutionaire geleerden, want dan wordt het zomer.

In 1959 schreef men nog, dat het Humanistisch Verbond moeilijk als partner in de strijd tegen het nihilisme kon worden aanvaard (blz. 13). In 1960 moeten de schrijvers erkennen, dat het humanisme zijns ondanks de weg heeft geëffend voor een beter inzicht in de eis van Gods Woord ten aanzien van het staatsleven (blz. 17).

En zij verbinden er de belangrijke conclusie aan, dat dit betere inzicht de anti-revolutionairen ook dient te leiden bij het bepalen van het subsidiebeleid der overheid.

In 1959 wordt nog „neen” gezegd op de vraag, of de overheid christendom en humanisme op gelijke voet mag behandelen. Toen werd nog scheiding van staat en godsdienst verworpen en verlangde men, dat humanistische geestelijke verzorging in de gevangenissen, de arbeiderskampen en de strijdkrachten een subsidiaire (aanvullende) en secundaire (tweede-rangs) plaats zou innemen. In 1960 wordt de overtuiging uitgesproken, dat het beslist verkeerd zou zijn, discriminatie toe te passen naar de maatstaf van levensbeschouwing. Dan zou immers de deur worden geopend voor een willekeur, die met de eis der publieke, verdelende gerechtigheid in een christelijk bestuursbeleid in flagrante strijd zou komen. „Een overheid in een rechtsstaat zal zich nimmer vereenzelvigen met enig bijzonder belang, doch immer het algemeen belang dienen.” Dit is een prachtig politiek beginsel, het is ook een beginsel dat aan de aanspraken der kerkgenootschappen paal en perk stelt. Die consequentie wordt door de schrijvers van de brochure van 1960 dan ook getrokken. Zij zeggen letterlijk: „instellingen en verenigingen, die geen ander doel hebben dan juist de verbreiding van een bepaalde levens- en wereldbeschouwing of van bepaalde godsdienstige leerstellingen kunnen als zodanig geen aanspraak op overheidssubsidie hebben”, „het uitdragen in

Slot op pag. 7

Lustrumnummer

Op 17 februari 1961 bestaat het Humanistisch Verbond vijftien jaar. Die dag zal een lustrumnummer van Mens en Wereld verschijnen, dat in de plaats treedt van de nummers die anders onze abonnees op 11 en 15 februari zouden hebben bereikt.

Nieuwe rubriek

Mens en Wereld zal voortaan een nieuwe rubriek bevatten onder de titel: Daar zit ik mee. Op pagina 3 van dit nummer vertelt C. H. Schonk u welke motieven daartoe aanleiding hebben gegeven en hoe hij zich de verzorging van deze rubriek voorstelt.

Kritisch allerlei

De strikjeswedstrijd is niet „altijd een zege” schreef onze cursiefjesschrijver in het vorig nummer, waarin hij het pleit voerde voor een verantwoord geboorteregeling. De geleerden zijn hem bijgevallen, want in de Nieuwe Rotterdamse Courant lazen wij:

„Nagenoeg alle artsen in Nederland achten het van belang, dat patiënten zich met kwesties op seksueel gebied, zoals bijv. de contraceptie (methoden ter voorkoming van zwangerschap), tot hun huisdokter kunnen wenden. De overgrote meerderheid van de artsen acht contraceptie een noodzakelijk onderdeel van de medische hulp. Slechts 19 procent van de artsen aanvaardt als middelen ter voorkoming van zwangerschap uitsluitend de algehele en periodieke onthouding. Voor de rooms-katholieke artsen bedraagt dit percentage 90 procent; voor de gereformeerden 11 procent en voor alle niet-rooms-katholieke artsen tezamen 5 procent. Op de vraag of men alleen onthouding als middel aanvaardde, antwoordde van de rooms-katholieken negen procent met neen, terwijl sommigen van de jastemmers onder de rooms-katholieken hun ja begeleiden met commentaren zoals: „Voorlopig ja”, „Ja, nog wel”, „Tot nog toe wel”, „Periodieke onthouding is zeer moeilijk in de praktijk, afgezien nog van het resultaat betreffende de progenituur”. „Overziet men deze gegevens, dan zou men eruit kunnen opmaken”, aldus de Stichting Bevolkingsbeleid (die deze enquête onder de artsen organiseerde), „dat een aantal rooms-katholieke artsen zich in een overgangsstadium bevindt en dat in rooms-katholieke kring een zeker onbehagen heerst over de officiële moraal van de kerk.”

Een belangrijke enquête, die belangrijke cijfers heeft opgeleverd en hoogst interessante conclusies rechtvaardigt. Er kwam bovendien nog naar voren, dat slechts 10 procent van de afgestudeerde artsen hun kennis ter zake van de contraceptie geheel of gedeeltelijk aan hun universitaire opleiding danken, een cijfer dat, aangezien 95 procent dat onderwijs aan de universiteit wel belangrijk zou vinden, de medische faculteiten wel te denken mag geven.

Nog meer cijfers, nu cijfers over de wereldbevolking uit het demografisch jaarboek van de Verenigde Naties:

„De wereldbevolking telt op het ogenblik ongeveer 2.900 miljoen zielen en ieder jaar komen er nog zo'n 48 miljoen bij. Over de 100 miljoen kinderen worden geboren en daartegenover staan 52 miljoen sterfgevallen. Afrika is het vruchtbaarste werelddeel met een cijfer van 45 per duizend inwoners en zelfs 46 per duizend in het centrale deel van dit continent. Japan,

dat voor de oorlog het hoogste geboortecijfer had, heeft thans het laagste, namelijk 18 per duizend. Het cijfer voor West-Europa is 19. Meer dan de helft van de wereldbevolking woont in vier landen: China met 669 miljoen, India met 403 miljoen, de Sovjet-Unie met 209 miljoen en de Verenigde Staten met 178 miljoen. Kinderen die in Noorwegen, Zweden en Nederland geboren worden, mogen verwachten het langst te leven. De vrouwen leven er gemiddeld 74 jaar en de mannen 71. In India is de gemiddelde leeftijd het laagst: 32 jaar. Dit is een van de weinige landen, waar mannen gemiddeld langer leven dan vrouwen.”

Er komt geen eind aan de cijfers! Maar zij zijn dan ook vaak interessanter dan ellenlange betogen. In het Algemeen Handelsblad is vorige maand een discussie gevoerd over het juiste aantal buitenkerkelijken in de Verenigde Staten, een land dat ons in het algemeen als zo bijzonder godsdienstig wordt afgeschilderd. Welnu, de conclusie die de heer Beysmit uit Amersfoort, schrijver van een ingezonden stuk, aan het „Yearbook of American Churches for 1960” ontleent, is de volgende:

„In het geheel waren er in 1958 109.557.741 personen lid van 251 kerkelijke groeperingen (kleine plaatselijke kerken zijn bij de genoemde getallen verwaarloosd), t.w.:

Protestantse kerken	61.504.669
Rooms-katholieken	39.509.508
Oosterse orth. kerken	2.545.381
Joden	5.500.000

Daar de bevolking van de V.S. op ongeveer 174 miljoen gesteld werd (thans 180 miljoen), betekent dit dat er 64,5 miljoen buitenkerkelijken waren.”

Te uwer oriëntatie: dat is ruim 37 procent, tegenover de 17 procent waarover men zich in ons land zo'n zorgen maakt.

Nog één cijfer, en dan houden wij er echt mee op. Maar misschien interesseert het u toch te horen, dat

„Ook al is de „human factor” in het verkeer nog veel te weinig onderzocht en beschikken wij in dit opzicht over onvolledige statistische gegevens, met zekerheid algemeen wordt aangenomen dat in 90 pct. van de verkeersongevallen menselijke fouten of tekortkomingen een doorslaggevend rol hebben gespeeld.”

Aldus mr. J. C. Hoofman, adjunct-directeur van het Verbond voor Veilig Verkeer in het Algemeen Handelsblad.

Het dagblad Trouw maakt bezwaar tegen een propaganda-drukwerk van de V.P.R.O., dat zijn werfkracht vooral richt op buitenkerkelijken, en in het bij-

zonder tegen de volgende passage:

„Verdraagzaamheid die oprecht volledig poogt te zijn, is bij de anderen weinig geliefd. Is zij daarom ongewenst? Hoe zou ons leven nu zijn – zonder de voortdurende, matigende invloed van de verdraagzaamheid in onze historie? Zou u kunnen leven onder een regime van strenge dominees... onder inquisitiemethoden? Geen absurd voorbeeld lezer. De jongste geschiedenis... toestanden elders... zijn er om dit te bewijzen.”

Het blad citeert prof. dr. K. H. Miskotte, die in De Waagschaal de V.P.R.O. verweten heeft hier suggesties te doen die zij niet waar kan maken. Maar is het dan werkelijk nodig om met Trouw het hele geschiedenisboekje door te nemen?

De heer J. J. M. D. van Krevel, praeses van de senaat van het corps studenten aan de Rijksbelastingacademie te Rotterdam, heeft alweer enige tijd geleden in zijn diesrede gesproken over de verhouding tussen christendom en humanisme. Wat hij gezegd heeft was belangrijk genoeg om het nog even aan de vergetelheid te ontrukken.

„Velen zien Christendom en humanisme als twee onverzoenlijke grootheden tegenover elkaar staan. Eeuwenlang hebben christendom en humanisme elkaar wederzijds beïnvloed en in wezen is het christendom humanistisch”, moet de heer Van Krevel gezegd hebben, volgens het verslag van de Haagse Courant. Nu gaat dat laatste natuurlijk te ver (Laat ds. Kalff het maar niet horen!), want zo redenerend zou men even goed het humanisme christelijk kunnen noemen. Maar zeker is dat beide meer met elkaar gemeen hebben dan maar al te vaak wordt aangenomen, zodat wij de heer Van Krevel kunnen bijvallen wanneer hij zegt:

„Godsdienst sluit humanisme niet uit, humanisme is meer dan een levensovertuiging, het is een houding, een wijze van in het leven

staan. Humanist zijn betekent geloven in de mens. Daarin raken christendom en humanisme elkaar. Want het christendom heeft, ondanks de leer van de menselijke zonde, steeds het goede in de mens willen blijven zien.”

Na te hebben aangetoond dat de thomistische (katholieke) en humanistische mensbeschouwing beslist niet diametraal tegenover elkaar staan, formuleerde de spreker het diepgaande verschil tussen christendom en humanisme als volgt:

„Het humanisme wil niet aan dogma's en bovennatuurlijke openbaring, men kent hier slechts principes die ervaringsfeiten zijn en acht de rede de laatste toets der waarheid. Het Humanistisch Verbond is een emancipatiebeweging; hier meent men dat de kerk een archaïsme is en dat de op openbaring berustende religie haar tijd gehad heeft. Het nieuwe humanisme zal dan de taak van de oude religie overnemen, gelooft het Humanistisch Verbond, dat opkomt voor een wereld- en mensbeeld dat de toets der rede kan doorstaan. Het christendom erkent daarentegen de grote eigenwaarde van de mens vanuit het geloof in een persoonlijk God.”

Hoewel wellicht religieuze humanisten met deze formulering niet zo gelukkig zullen zijn, kan uw redacteur althans zich er zeer wel bij bevinden en acht hij het betoog van de heer Van Krevel een waardevolle bijdrage tot de confrontatie der levensbeschouwingen.

Op de slotvraag van de spreker: „Is het binnen het Humanistisch Verbond, dat ik niet anti-godsdienstig maar ongodsdienstig wil noemen, mogelijk een persoonlijk God te aanvaarden?”, kunnen wij met een volmondig ja antwoorden. Er zijn ook humanisten die dat doen, alleen gaan wij daar bij de formulering van onze levenshouding niet van uit. Wij vragen ons wel eens af of zelfs dat niet overeenstemt met wat heel wat christenen, gesteld voor de noodzaak van deze concrete formulering, ook doen.

Slecht wijnjaar

Aardappels in de ezelmand,
een bos knoflook bungelt mee –
maar verhaagd is de olijf
en de wingerd doodgevroren:

Sinds de tuinfluiters zijn
bij zwermen neergestreken
roep ik het de vrienden toe:
Dorstige tijden zijn op komst.

Voor elk kind zijn harlekijn,
ruim haver voor de ezel die bikt.
Ons blijven nog krijt en steen
voor de laatste hinkebaan
en een smaak van azijn op de tong.

Uit: Herman van den Bergh – Stenen tijdperk, Amsterdam, 1960.
Em. Querido's Uitgeverij N.V.

Een nieuwe rubriek over persoonlijke moeilijkheden en levensvragen

Het mensenleven is lang niet altijd een voudig. Het stelt ons voor tal van vragen. Het brengt ons in allerlei dikwijls moeilijke situaties en conflicten. Het geeft ons problemen. Dat is op zichzelf niets bijzonders. Geen mens ontkomt er aan. Vragen en moeilijkheden behoren bij het leven. Ze zijn er niet uit weg te denken. Maar we zitten er dikwijls mee! En we zoeken naar oplossingen: in het gesprek met onszelf, in het gesprek met een ander en in nog andere vormen.

Veel mensen leggen hun moeilijkheden voor aan de redacteurs van vragenrubrieken in bladen van uiteenlopende aard en hopen op die wijze verder te komen. Damesbladen als Margriet en Libelle ontvangen jaarlijks duizenden brieven van mensen die met moeilijkheden kampen. De stroom is zo groot dat slechts een klein deel dezer brieven in de bladen zelf kan worden behandeld. De overige worden persoonlijk beantwoord. Radiopastores ontvangen eveneens zeer veel brieven van mensen die aan hun moeilijkheden voorleggen. Een telefonische hulpdienst van protestants-christelijke zijde kreeg alleen in Rotterdam in de eerste maand van zijn bestaan 200 aanmeldingen van mensen die hulp en raad zochten. Ook op ons Centraal Bureau komen regelmatig verzoeken om bijstand binnen. De behoefte aan steun is blijkaar groot.

Ook onder buitenkerkelijken

Dit heeft ons doen besluiten om ook in Mens en Wereld een vragenrubriek over persoonlijke levensmoeilijkheden te openen. Er is geen reden om aan te nemen dat daaraan in humanistische en buitenkerkelijke kring geen behoefte zou bestaan. We moeten zelfs aannemen dat vele buitenkerkelijken hun vragen en problemen voorleggen aan de Nederlandse damesbladen die, voor zover we weten alle of nagenoeg alle, van rooms katholieke huize zijn... zonder dat dit overigens uit de kop van de bladen of op een andere plaats blijkt. Het kan welhaast niet anders of men krijgt, zonder dat men het weet, antwoorden op zijn vragen die door de rooms katholieke levensvisie zijn gekleurd. Men kan namelijk geen levensmoeilijkheden en levensvragen bespreken zonder dat daarbij de vraag hoe men over de mens en over zijn plaats en taak in het bestaan denkt, in het geding komt. Vrijwel elke levensmoeilijkheid heeft ook zijn geestelijke kanten en men dient te weten uit welke geestelijke richting men zijn voorlichting krijgt. Om de samenhang met de geestelijke achtergrond zonder verdere toelichting duidelijk te maken vertel ik u maar het verhaal van het team van deskundigen dat de huwelijksmoeilijkheden van een echtpaar besprak. De leider van dit team opende de bespreking met de opmerking: Mijne heren, we gaan dus onderzoeken hoe dit huwelijk op de beste wijze in stand kan worden gehouden. Men ging er dus al bij voorbaat van uit, dat een huwelijk onder alle omstandigheden in stand gehouden moet worden. De mogelijkheid, of de eventuele wenselijkheid zelfs, van een scheiding werd niet in de overwegingen betrokken. De aanpak ging van levensbeschouwelijk bepaalde vooronderstellingen uit.

Daartegen is op zichzelf geen bezwaar. Het zal, op een andere wijze, maar in beginsel gelijk, ook in een vragenrubriek in Mens en Wereld het geval zijn. De vragen zullen worden behandeld vanuit en tegen de achtergrond van humanistische levensopvattingen. Maar dan met dit verschil met bijv. de damesbladen, dat het

humanistische karakter van het blad duidelijk staat vermeld en hier nog eens uitdrukkelijk is gesteld.

Onze eigen bedenkingen

Overigens beginnen we deze rubriek met schroom. En bovendien bij wijze van proef. Er zijn in het bijzonder twee overwegingen die ons doen schromen en die ons voorlopig het proefkarakter aan de rubriek doen geven. De eerste is: Mogen we wel individuele levensmoeilijkheden van mensen in het openbaar behandelen? We hebben er zelf zekere reserves tegen. Maar als we aan de andere kant zien hoeveel mensen de weg van de vragenrubrieken kiezen om er uit te komen, dan willen we hun ook onzerzijds die mogelijkheid bieden. Daarbij is nog een ander motief van belang. Vele levensproblemen vertonen in allerlei opzichten overeenkomst met elkaar. Daardoor zullen de lezers van de rubriek in veel gevallen in het probleem van de ander hun eigen probleem terugvinden en er ook voor zichzelf inzicht en steun aan kunnen ontfangen. Zo helpt degene die hulp zoekt tegelijkertijd de ander. Een andere mogelijkheid, namelijk beantwoording van de vragen in een persoonlijke brief, zou dit voordeel missen.

Bovendien kunnen de bezwaren, die men tegen de behandeling van moeilijkheden van persoonlijke aard in een voor ieder toegankelijk blad kan hebben, voor een groot deel worden ondervangen, als maar met de grootste zorg de geheimhouding wordt betracht. In onze rubriek zullen gegevens die tot herkenning van de persoon zouden kunnen leiden naar het mogelijke worden weggelaten. Namen en adressen zullen uiteraard nooit worden genoemd. Die blijven strikt geheim. Ze zullen zelfs niet met initialen worden aangeduid, zoals in andere vragenrubrieken gebruikelijk is. In onze rubriek zal elke inzender met een volgreter worden aangesproken. Van deze letter krijgt hij afzonderlijk bericht zodat het hem bekend wordt onder welke volgreter zijn vragen worden behandeld. Wanneer de problemen van al te persoonlijke aard zijn zal beantwoording per brief plaatsvinden.

De tweede overweging die ons de rubriek met schroom doet beginnen is gelegen in het feit dat schriftelijke behandeling van individuele levensmoeilijkheden in veel gevallen onvoldoende is. De moeilijkheden zijn dikwijls zo gecompliceerd en er zitten vaak zoveel kanten aan, dat een persoonlijk gesprek met een geestelijk raadsman of iemand anders eigenlijk onmisbaar is. Een schriftelijke behandeling kan het persoonlijk gesprek niet vervangen. Maar afgezien van het feit dat ook schriftelijke behandeling tot verheldering en dieper inzicht kan leiden, denken we weer aan de velen die de weg van de vragenrubrieken volgen en die kennelijk de meer adequate weg van het persoonlijk gesprek niet, of nog niet, kunnen of willen gaan. De anonimiteit, die de vragenrubriek verschafft, blijkt voor velen een op z'n minst eerste mogelijkheid te zijn om over hun problemen te spreken. Bovendien kan juist in de rubriek,

waar dat gewent voorkomt, naar een meer adequate aanpak worden verwezen. We hopen er aldus mensen mee te dienen, die voor een meer intensieve aanpak van hun levensmoeilijkheden nog geen noodzaak of mogelijkheid zien.

Deze en nog andere overwegingen brengen ons er toe om over onze schroom heen te stappen en een poging tot deze vorm van schriftelijke hulpverlening in de buitenkerkelijke wereld te doen.

De rubriek staat open voor alle buitenkerkelijken die hun vragen en moeilijkheden aan de raadsman van de rubriek willen voorleggen en dus niet alleen voor de abonnees en lezers van het blad. Er wordt zelfs van de lezers aangenomen dat zij anderen op de mogelijkheid van de rubriek attent zullen maken.

De voorgelegde problemen zullen door een geestelijk raadsman worden behandeld. Deze zal daarbij worden geassisteerd door deskundigen op verschillend terrein, die de raadsman op hun beurt kunnen voorlichten over bijzondere aspecten van een probleem.

Waar het om gaat

Eén ding zij ten slotte uitdrukkelijk gesteld: Het gaat om hulp – voor zover die dan langs schriftelijke weg mogelijk is – bij individuele levensmoeilijkheden, niet om de behandeling van vraagstukken van algemene aard. Vragen als: Hoe denkt de humanist over het rassenprobleem, over dienstweigering, over het gemengde huwelijk, over het onrecht in de samenleving, het leed in de wereld enz., horen in hun algemeenheid in deze rubriek niet thuis. Zij kunnen beter in de andere kolommen aan de orde worden gesteld. Maar een dergelijk algemeen vraagpunt wordt soms opeens tot een zeer persoonlijk probleem met zijn voor de betrokkene heel persoonlijke kanten. Dat kan het geval zijn – om bovenstaande algemene problemen maar eens als uitgangspunt te nemen – wanneer onze dochter omgang met een kleurling heeft, als een jongeman zich voor de vraag ziet gesteld of hij dienst zal weigeren of niet, als onze zoon een rooms katholieke meisje wil trouwen, als we met een concreet stuk onrecht of met een diep insnijdend leed te maken krijgen. Dan is men er persoonlijk heel nauw bij betrokken en dan zal men er persoonlijk, in de geheel eigen situatie, zijn weg in moeten vinden. En dan kan men er behoefte aan hebben zijn probleem met anderen te bespreken of het aan de raadsman van de rubriek voor te leggen. Met een algemeen artikel over het rassenprobleem, de dienstweigering enz., is men dan niet gebaat... al staan de persoonlijke problemen toch ook weer met de algemene levenswijze in nauw verband.

Zo is dus onze rubriek voor persoonlijke moeilijkheden en levensvragen bedoeld. Waar nodig zullen de brieven in een persoonlijk schrijven worden beantwoord. Maar er zal ook gelegenheid zijn om problemen die ook voor de andere lezers belangrijke aspecten hebben, in de rubriek te bespreken.

De kosten

Het zal alles bij elkaar ook kosten meebrengen. We verwachten dat ieder die het de moeite waard vindt zijn moeilijkheden voor te leggen, ook bereid is een klein aandeel in die kosten bij te dragen. We hebben daarom gesteld dat elke inzender f 1,- aan postzegels in zijn brief insluit.

„Daar zit ik mee” start in het volgende nummer met een paar gevallen van levensmoeilijkheden die ons reeds eerder zijn voorgelegd en waarvan de inzenders ons toestemming gaven ze in dit blad te bespreken. Men kan echter ook nu reeds zijn vragen en moeilijkheden voorleggen aan de raadsman van de rubriek.

C. H. Schonk
p.a. Humanistisch Verbond
Oudegracht 152, Utrecht

Antwoorden op vragen over huisvesting van bejaarden

Enige tijd geleden hebt u in dit blad reeds gelezen over de „Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden” – de voortzetting van het werk van de A. H. Gerhard Stichting –, een landelijke stichting waarin „De Vrije Gedachte”, het Humanistisch Verbond en „Humanitas” samenwerken.

Het doel, de opzet en de werkwijze van deze stichting heeft vele vragen doen oprijzen, waarvan wij er enkele hieronder zullen beantwoorden.

Waarom een Humanistische stichting?

Een pensiontehuis of een verzorgingshuis voor bejaarden is een gemeenschap en geen hotel of pension waarin men voor korter of langer tijd een kamer betreft. De humanistische beweging moet erkennen dat er een groot aantal bejaarden is, dat behoefte heeft aan de sfeer van een tehuis met een humanistische geestelijke achtergrond. Als zij op dit gebied initiatieven ontwikkelt dan is dit geen kunstmatige bevordering van de „verzuijing”, maar het voorzien in een bestaande, gebleken, behoefte. Speciaal voor de buitenkerkelijke bejaarden die daarvan gediend zijn, heeft de humanistische beweging derhalve haar taak aanvaard.

Waarom H.S.H.B.?

De H.S.H.B. is bedoeld als het overkoepelend landelijk orgaan voor alle initiatieven van humanistische zijde op het gebied van bejaardenhuisvesting. De voornaamste redenen van bestaan voor deze overkoepelende organisatie zijn:

1e. Het voorkomen van verwarring doordat twee of meer organisaties van humanistische signatuur op het gebied van de huisvesting van bejaarden afzonderlijk werkzaam zouden zijn.

2e. De stichting en het beheer van bejaardentehuizen omvatten een arbeidsterrein waarop kennis van uiteenlopende onderwerpen (o.a. bouwkundige, gerontologische, organisatorische, financieel-economische enz.) noodzakelijk is. Deze kennis is, voor zover niet reeds door de A. H. Gerhardstichting opgedaan, efficiënter te verkrijgen en ter beschikking van anderen te stellen door een centrale instantie (HSHB).

3e. Deze centrale instantie kan, door verzameling en uitwisseling van ervaringen, zowel bij de voorbereiding van een project als bij de bouw en exploitatie, belangrijke diensten verlenen. In dit verband dient ook gedacht te worden aan vergelijking van kostprijzen e.d.

4e. Door daardoor geschikte maatregelen van organisatorische aard kan de landelijke stichting

a. voorkomen dat projecten, die qua opzet niet rendabel zijn, tot stand komen.

b. met redelijke zekerheid waarborgen dat het humanistische karakter van een tot stand gekomen project wordt gehandhaafd,

c. aan plaatselijke stichtingen zodanige – in haar eigen belang zijnde – raadgevingen verstrekken en aanwijzingen geven (budget, verantwoording, controle) dat, onder overigens normale omstandigheden, een mislukking op financieel zowel als op organisatorisch gebied kan worden voorkomen.

5e. Als de omvang zulks toelaat, kan in de toekomst gedacht worden aan centrale inkoop, centrale administratie enzovoort.

Hoe komt de HSHB aan de geldmiddelen?

Er is een werkkapitaal, dat reeds door de A. H. Gerhardstichting uit schenkingen en uit regelmatige bijdragen van contribuanten en begunstigers is gevormd. Verhoging van de inkomsten die voor de toenemende activiteit noodzakelijk

is, zal moeten worden verkregen door opvoering van het aantal contribuanten en begunstigers, alsmede door van aangesloten instellingen te ontvangen retributies.

Wie zijn contribuanten?

Contribuanten zijn personen (en/of echt)paren), die bij hun aanmelding tevens te kennen geven dat zij gaarne in aanmerking willen komen voor een plaats in een tehuis, dat geëxploiteerd wordt (zal worden) door een bij de HSHB aangesloten instelling. Zij betalen minimaal f 10,- per jaar. Bij een keuze tussen verschillende gegadigden, die overigens voldoen aan gelijke criteria, geeft de duur van het contribuantchap een zekere prioriteit voor opname.

Wie zijn begunstigers?

Begunstigers zijn natuurlijke- of rechtspersonen die – uitsluitend uit sympathie met het doel van de Stichting – eenmalig of periodiek een door hen zelf te bepalen bedrag storten.

Waar komen de retributies vandaan?

Retributies zijn de bijdragen van aangesloten instellingen, die reeds een of meer tehuizen in exploitatie hebben. De te betalen retributie bedraagt f 10,- per bewoner (een echtpaar als een gerekend) per jaar en wordt door de aangesloten instelling ten laste van de exploitatierekening gebracht van het tehuis, waarin de betreffende bewoners gehuisvest zijn.

Samengevat komt het er op neer, dat het contribuantchap hoort bij de periode die aan de opname in één der tehuizen voorafgaat, en dat ná opname door de betreffende aangesloten instelling f 10,- per jaar in de pensionprijs wordt meeberekend, welk bedrag als retributie aan de HSHB wordt afgedragen.

De bijdragen van contribuanten en begunstigers, alsmede de retributie, vloeien dus in de landelijke kas. Daar tegenover staat, dat de landelijke kas de onkosten betaalt van de aangesloten instellingen, wier initiatieven nog in een stadium van voorbereiding zijn.

Een ontspanningsavond in het A. H. Gerhardshuis.

Contribuanten en begunstigers worden centraal (landelijk) geadministreerd. Met plaatselijk aangesloten instellingen kan een regeling worden getroffen, om de aanmelding en inning der gelden te decentraliseren.

Er moet huisvesting komen voor een zeer groot aantal buitenkerkelijke bejaarden, er is voor deze groep een enorme achterstand!

Het kan zijn dat er in uw woonplaats (nog) geen plannen in deze richting zijn, dat moet u er niet van weerhouden de HSHB te steunen.

Ellen Roy †

Met ontsteltenis hebben wij vernomen, dat Ellen Roy vermoord is. Pas in januari heeft ons het bericht van het onheil, dat zich op de 14e december voltrokken heeft, bereikt. Blijkbaar heeft een fanaticus deze toegewijde vrouw het leven benomen en daarmee een eind gemaakt aan de voortzetting van haar levenswerk.

Dat levenswerk is begonnen door haar man, M. N. Roy. Als vooraanstaand Indiër was hij in de twintiger jaren een zeer bekende figuur in het internationale communisme. Nog vóór de Tweede Wereldoorlog sloeg hij eigen wegen in. De dogmatiek en de on-menselijkheid van het Stalinisme stootten hem af. Hij stichtte in India een links-socialistische partij met het bekende blad „Independent India”.

Na de Tweede Wereldoorlog kwam hij al spoedig tot inzicht dat, wat hem voor ogen stond n.l. de geestelijke en morele bevrijding van de massa ook langs deze weg niet bereikt kon worden. Hij werd de grondlegger van de radicaal-humanistische beweging en „Independent India” werd „The radical Humanist”. Deze beweging en dit blad werden door hem geleid tot dat hij stierf.

Na zijn vroegtijdige dood zette Ellen Roy zijn werk met uitzonderlijke toewijding voort. Zij werd een van de mede-oprichters van de internationale humanistische organisatie. Ik ontmoette haar in Amsterdam. Levendig en inspirerend, diep bewogen met de mensen van India, zoals zij veelal gebukt gingen onder doffe onwetendheid en wrede traditie. Zij was in de echte zin van het woord de ziel van de beweging in India, die zij door haar vele internationale contacten groot aanzien verleende.

Thans is zij gevallen door moordenaarshand. Het klinkt als een zin uit een stuiversroman, maar het is de onverbiddelijke werkelijkheid. Aan Ellen Roy heb ik enkele van mijn beste herinneringen te danken. Moge de radicaal-humanistische beweging in India haar werk en dat van haar man, t.w. de ontvoogding van de mens, vruchtbaar voortzetten. Dat zou ook haar liefste wens geweest zijn.

J. van P.

Bespaar ons moeite en uzelf kosten

Op 15 februari gaan de kwitanties uit.

Wij hopen, dat u ons de moeite en uzelf de kosten besparen wilt. Indien u uw abonnementsgeld nu spoedig stort of overschrijft op postrekening no. 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht, zijn wij u zeer erkentelijk. Voor houders van de gem. giro Amsterdam M 1000 t.n.v. de adm. Mens en Wereld, Utrecht.

Het doet er niet toe of u oud of jong bent, het gaat niet om het eigenbelang, maar om het doel! Er is geld nodig voor voorlichting, organisatie, steun aan plaatselijke initiatiefnemers, kortom voor het hele apparaat!

Wordt dus contribuant of begunstiger van de HSHB! Meldt u aan per brief of door overschrijving van uw bijdrage op giro no. 557501. Of vraag een aanmeldingsformulier aan bij het bureau van de HSHB dat gevestigd is Slotermeerslaan 1, Amsterdam-W.

Het antisemitisme als historisch verschijnsel

Het is bekend, dat het antisemitisme in het Duitsland van na 1930 geen nieuw verschijnsel was. Ook in de Middeleeuwen vonden in Duitsland al jodenvervolgingen plaats. De periode van Renaissance en Hervorming gaf enige verlichting in het lot der Joden, maar zelfs toen was van gelijkberechtiging in Europa geen sprake. Trouwens een man als Luther ageerde even fel tegen de Joden als tegen de paus. Zelfs een grote geest als Hugo de Groot kwam in 1615 n.b. in het tolerante Nederland nog met voorstellen, waarin hij de staatsrechtelijke positie van de Joden wilde beperken. Eerst de Franse Revolutie bracht ook voor de Joden de zo zeer begeerde rechtsgelijkheid, zij het niet in alle landen (in Rusland bijv. was hiervan nog geen sprake). Nederland erkende de emancipatie in 1814, Duitsland eerst in 1848. In Duitsland waren er altijd krachtige anti-Joodse invloeden geweest. Hoe sterk dit antisemitisme óók vóór 1930 in Duitsland was, blijkt uit de recente studie van H. G. Adler „Die Juden in Deutschland. Von der Aufklärung bis zum Nationalsozialismus“ (Kösel Verlag, München, 1960, 178 pag.). De schrijver toont aan, dat het antisemitisme sedert de Verlichting in Duitsland altijd een sterke stroming is geweest. Alsof hij de komst van het nationaal-socialisme voorvoelde, waarschuwde Eugen Richter in 1880 in de Pruisische Landdag „Erweckt die Bestie im Menschen nicht, denn sie wird vor Nichts Halt machen!“ En de musicus Arnold Schönberg schreef in 1923 in een brief aan de bekende schilder Kandinsky „Wozu aber soll der Antisemitismus führen, wenn nicht zu Gewalttaten? Ist es so schwer sich das vorzustellen?“ Nu, de gevolgen van dit antisemitisme zijn ontstellender geweest dan Schönberg zich in 1923 kon voorstellen.

Adler wijst er op hoezeer de maatschappelijke en politieke verhoudingen in Duitsland (de staatkundige verbroekeling, de „Kleinstaaterei“), een progressieve ontwikkeling, die

Opgejaagde joden
in Duitsland

ook voor de Joden gunstig zou zijn geweest, in de weg stonden. Men bleef zich verzetten tegen de emancipatie van de Joden. Publikaties als die van de katholieke Oostenrijkse theoloog Rohling „Der Talmudjude“ (1871) en van Marr „Der Sieg des Judentums über das Germanentum“ (1873) (veelzeggende titel!) versterkten dit reactionaire verzet tegen de emancipatie van de Joden. In 1880 poogde men door een „Antisemiten-Petition“ de regering Bismarck te bewegen voor de Joden wederom de uitzonderingswetten in te voeren. Bismarck reageerde hierop niet, maar het was bekend, dat deze antisemitische actie zijn steun had.

Verzwakt cultuurbesef

Intussen was er bij de Joden allerm minst de neiging te bespeuren zich als een afzonderlijke bevolkingsgroep te beschouwen. Men voelde zich in de eerste plaats Duitser. Geloofsafval en gemengde huwelijken verzwakten het eigen Joodse cultuurbesef. Het zionisme van Theodor Herzl vond in Duitsland dan ook weinig aanhangers. De antisemieten baseerden hun anti-Joodse sentimenten steeds meer op een quasi-wetenschappelijke biologische rassenleer. Zij vonden hierbij steun bij allerlei reactionairen

(ook Bismarck), die het antisemitisme konden gebruiken als bliksemafleider voor sociale en economische spanningen. Adler wijst er op, dat reeds in 1911 niet minder dan 22 antisemieten in de Rijksdag werden gekozen door 461.000 kiezers. In 1919 werd in de nationale vergadering van Weimar zelfs reeds voorgesteld de Joden te interneren! Pamfletten en kranten verbreidden het antisemitisme, dat na de oorlog op handige wijze door de nazi's werd gebruikt om aan de macht te komen. In 1930 dienden de nazi's bij de Rijksdag een wetsvoorstel in om „schennis van de Duitse cultuur en van het Duitse bloed“ met dwangarbeid te bestraffen. Adler heeft in zijn boek duidelijk aangetoond, dat het antisemitisme reeds lang vóór 1933 sterk geworteld was in het Duitse reactionaire nationalisme. De ongunstige economische omstandigheden, de gevolgen van de eerste wereldoorlog, de zwakke democratische tradities, de verdeeldheid in het linkse kamp, de krachtige positie van conservatieve groeperingen, dit alles droeg bij tot de versterking van de ideologie van het nationaal-socialisme, die echter óók kon teruggrijpen op allerlei reeds lang aanwezige sentimenten waarvan het antisemitisme naast het extreme nationalisme wel het belangrijkste was.

P. Krug

Gevaarlijke dikhuiden

Onlangs las ik (in de voortreffelijke Nederlandse vertaling van Daniel de Lange): „De mensen contra het menselijke“, uitg. Erven J. Bijleveld te Utrecht) een boek van Gabriel Marcel. „Les hommes contre l'humain“.

Daarin beschrijft hij hoe de mensen zich contra het menselijke keren. Hij definieert wat de vrije mens eigenlijk is, welke vrijheden verloren zijn gegaan, welke methoden voor de ontwaarding van de mens toegepast worden. Daartegenover stelt hij zijn wijsgerig-dichterlijk standpunt. Hij verweert zich tegen het drijven naar oorlog, tegen de ontwaarding van het „dienen“ van de medemens en tegen de depersonalisatie van de menselijke betrekkingen. Hij wijst aan, hoe de eer der mensen geherwaardeerd kan worden, namelijk door zich tegen sommige tijdsverschijnselen te keren en door als levensdevies aan te nemen dat waarheid en liefde, liefde in de meest ruime zin, moeten samengaan tot een eenheid waarin de mens gelukkig zal zijn. De massamens ziet hij als een dodelijk gevaar. De mens in de massa moet beschermd worden. „Het universele“, dat boven en in de mensen leeft, moet de redding brengen; daarvan getuigt hij op grond van een innig christelijk geloof, maar ook wie niet godsdienstig is, zal uitgangspunt en uitkomst van Marcel als grondwaarheid moeten erkennen.

Voor wie als raadsman juist met de mensen

en hun problemen nauw in aanraking komt, is lezing van dit prachtige boek (dat veel geconcentreerde aandacht vergt, maar dat is 't waard) nuttig.

In oktober l.l. zag ik het toneelstuk „Rhinceros“ van Eugene Ionesco, in de uitvoering van de „Nederlandse Comedie“ met Johan Walhain in de hoofdrol.

Ik heb dit stuk onbewogen, als ware het niet meer dan een nuchtere registratie, aangehoord. Wat is het geval? Alle mensen, behalve de hoofdpersoon, veranderen in goedmoedige Rhincerosen die niemand kwaad doen... maar die ook niemand goed doen. Zij allen passen zichzelf in een gemakkelijk levenspatroon, in een dikke huid welke hen beschermt tegen alle gevoelens. Zij worden naar mijn mening massamensen in de door Marcel bedoelde zin. Dan vraagt men zich af: welke waarde heeft het menszijn nog?

Waarom bleef ik onbewogen? Omdat de tekst nuchter, hier en daar zelfs humoristisch was. Omdat we allang weten, dat de massamens zó is en niet anders. De tekst heeft geen dichterlijke vlucht.

Aangrijpend slot

Maar vrijwel aan het eind van het stuk moeten, meen ik, alle schouwburgbezoekers diep

gegrepen zijn doordat één mens zichzelf en daarmee de mensheid redt door géén Rhinceros te willen worden. Die éne mens, dat waren op dat moment alle mensen die in de zaal zaten. Ze zagen het nu duidelijk vóór zich maar velen hadden het misschien eerder nooit, of slechts bij momenten, geweten.

Met moet dit stuk gaan zien opdat men het pijnlijk zal weten. Men zal weten dat sterk innerlijk verzet noodzakelijk is tegen alles wat vervlakking en vergemakkelijking biedt.

Walhain is een zó groot kunstenaar, dat hij ons dit alles doet beleven dóór de dikhuidigheid van de tekst heen. Dat bemerk je dan echter pas twee minuten voordat je opstaat voor het laatste applaus... En dan is de slotsom, dat het stuk ons achteraf diep beroert. Dat dus een schrijver (Ionesco), mits beschikend over een goede spreekbuis (Walhain) ons méér gezegd heeft dan men, z'n verhaal nog niet ten einde gehoord hebbende, ooit had kunnen bevroeden. Wonderlijke ervaring, een toneelstuk te zien dat je twee uur lang „niets doet“, om dan tenslotte te ontdekken dat het toch gedaan heeft wat de schrijver bedoelde; ook in onze volwassenheid ervaren wij, dat het leven ons iets gedaan heeft. Aan het eind kan het overigens te laat zijn, want dan is het aantal dikhuiden overweldigend groot geworden.

Past op voor de mannetjes, soms schijnbaar weinig in aantal maar in aantal stilaan groeiende dat als rhincerosen rondtrapt in menselijke belangen.

H. G. H.

Drie jongeren aan het woord

Men mag van een uitgever verwachten, dat hij ons geen knollen voor citroenen verkoopt. Als consument van literair werk hebben wij recht op een coulante bediening. Reclame is bij de aanbidding van literatuur in zoverre toelaatbaar, dat hij voorlichting dient te geven over de auteur en de inhoud van het werk, of een belichting van de literaire kwaliteiten. De uitgever die bij zijn reclame voor een literair werk het accent legt op punten, die niet het artistieke, maar het emotionele of sentimentele betreffen, gaat buiten zijn boekje. Hoe aantrekkelijk slagzinnen voor het debiet ook mogen zijn, zij vervallen in feite het literaire beeld en zorgen ervoor dat de lezer bedrogen uitkomt. Hoewel dit geen wet van Meden en Perzen is, blijft bij te lofwaardige woorden op de flap voorzichtigheid geboden. We nemen de proef op de som.

Kroniek der poëzie

door

F. de Vries

Bij Stols/ Barth is enige maanden geleden van de jonge dichteres Fem Rutke de dichtbundel *Blauw gras* verschenen.¹ De flap vermeldt Willem Brandts oordeel. Hij zegt dat de dichteres „een geheel eigen toon van innerlijke, religieuze afgestemde, bewogenheid en een emotioneel levensgeloof” heeft. „Haar verzen (...) zijn van deze tijd en toch van altijd.” Alfred Kossmann noemt de toon van Rutkes verzen „bij alle somberheid, energiek en integer.” Hij is van mening dat deze gedichten een noodzakelijke indruk maken.

Door deze loftuitingen „voorgelicht” nemen we de bundel van deze tot de na-experimentele generatie gerekende dichteres door. Opvallend is Fem Rutkes voorkeur voor de herhaling van woord en beeld, en voor motieven ontleend aan de muziek. De poëtische potentie van dit dichtwerk wordt ondermijnd door inzinkingen. Als het poëziewoord naar het oordeel van Ad den Besten moet fungeren als bezweringsformule, welke magische kracht heeft dan bijvoorbeeld de eerste strofe van *Schilderend*: „De dag / – een witte parel – / verdraagt geen woord, / kijkt als één oog / met allebei zijn ogen.” Is er in de geest van bovengenoemde lofgalmen iets positiefs te zeggen van het begin van *Vijver*?

Bijna laat licht bespeelt haar
die ik ongevaarlijk vrouw noem en
vriend en diepzeegedicht en
landschap tussen zon en sterren.

De aanhef van *Stad* is eveneens ondermaats:
Een blok van zingen vermaakt het park.
Een nevel van oneindig goed beloven
verstaat de lach
van planten, nesten, stammen.
Het bouwwerk van een lente
is mode van de eeuwigheid!

Het kan van nut zijn er nog eens op te wijzen, dat een dichter niet gebaat is bij een te prijzende kritiek. Wanneer de critici de dichteres om haar bundel onvoorwaardelijk lof toezwaaien, dan is de enig mogelijke conclusie, dat de literaire kritiek zich op een laag niveau bevindt. Bij gebrek aan poëtisch talent moet de kritiek niet in

de fout vervallen, talent te willen scheppen. Van Fem Rutke zien we, door haar middelmatige bundel en de lovende kritiek enigszins schichtig geworden, met enige reserve de volgende bundel tegemoet. Om hier tenslotte aan de hand van een gedicht aan te geven, waar Fem Rutke poëtisch uit de rails loopt, geven we drie strofen van *Vlinderlicht* gaat de verwaande vijand, waarvan de eerste twee qua klank en dictie gaaf zijn, maar de derde gedrongen aandoet („verdragdag”!).

Vlinderlicht
gaat de verwaande vijand
zo genaamd,
die mijn gevederte verveelt.

Hij is zo gezond
zo gezond
als het verstand van een versteende vleermuis.
Ik hang hem
hang hem als een dodensnoer
om mijn geuwend geweten.

Ik volvoer alle riten
van stil verval
en verdoe mijn verdragdag,
mijn weerzin,
om zijn stemgeluid te weren,
soms ruisend
als een aangekondigd onweer.

Het debuut van C. Winkler, *Tussen twee oorlogen*², is eveneens vergezeld van een wierook zwaaiende tekst op het omslag: „De dichter (...) geeft blij van een grote mate van afhankelijkheid en originaliteit.” „Winkler beschikt over verfijnde middelen en een intensieve dichtelijke cultuur.” Het zal je gezegd worden bij je eerste optreden als dichter! We gaan op zoek naar 's dichters originaliteit en cultuur in poëtici. Bij het eerste gedicht gaat het al meteen mis.

Vliegjesgeest

Het was weer een dag uit vele
verheugd noch armoedig
met mij en zonder

Het weer was vandaag vervelend
geen regen geen zonneschijn
daar kan ik niet tegen

Er zullen ook wel overledenen zijn
het kan me niet schelen want
veel overlevenden zijn overleden.

Er zullen ook wel slechte dichters zijn, want veel dichters menen dat elke diepzinnige of quasi-diepzinnige gedachte op rijm een vers is. Waar is nu Winklers cultuur? Wellicht in de laatste strofe van *Dryade*?

Bij het lieve-vrouwen-bedstro
slaapt zij iedere avond net zo

Wat een origineel geklets zo!

Van deze onafhankelijke dichter, zijn rijmwerk en prijzende flap naar verzen die als goede wijn geen krans behoeven. Catharina van der Lindens bundels verschijnen regelmatig, met een frequentie van één per jaar. Vanaf 1955: *de visgier, de vogelboot, het lenteoog, de steen-*

boom, en in 1959 *de maand mij*. Wij hebben, bij het ontbreken van de flaptekst voor haar nieuwe bundel *Het pijnboomzaad*³ er zelf maar een geschreven: Catharina van der Lindens geeft in haar nieuwe bundel opnieuw blij van haar vakmanschap als dichteres. In haar poëtische vormgeving gaat zij als een edelsmid te werk. De talrijke neologismen schijnen willekeurig gesmeed, maar vormen in het gedicht een hogere artistieke eenheid. Hoeveel gevaren een eigen poëtische taal ook inhoudt, in laatste instantie neemt de dichteres het risico, terwille van het boeiend experiment in het ciseren van taal.

Zullen we weer teleurgesteld worden? *De grasbeemd van het ongeweten* 4 lijkt ons het citeren waard

het klankzaad van mijn woord
strooi ik in uw oor.
ik roek en rok
naar eigen plicht
gewetenloos.
de losgewoelde grond
geeft mee, geeft toe.
de wortelsmaak in 't woord
deed mij het brood
de beeldspraak breken.
ik brak met alles wat
geen grondterm kent.
ik brak mijn huid mijn hart in twee
om met mijn aardemond
mijn kiem als zaad te eten.
het dragen van de vrucht
komt na de stervenstijd.

Catharina van der Lindens gedichten maken iets in ons los, ze maken het leven voelbaar van top tot teen, zij geven ons het gevoel dat hier een dichter aan het woord is, die de taal een nieuwe dimensie geeft. Met beweringen als deze moeten wij voorzichtig zijn, ze zijn misschien even misleidend als de bedrieglijke flapteksten van de bundels van Rutke en Winkler. Doch oordeelt u zelf bij dit laatste citaat.

Wachten op de ander

1
Het blad is teer, het eerste.
het is bepluisd en niet gehard.
het kleppert week zijn sap,
zijn moes, zijn ademvolle cellen
in de wind.
ik ben een vleug uit groen,
een lange ademtocht.
met tere handen groeizaamheid
raak ik u nauwelijks aan.
mijn blik waait zacht
door uw ontwinterd hout.

2
en langzaam komt de moed
het bladgeritsel-spreken.
ik luister uit mijn aarde
met bladstil bladerdak
naar 't verre ruisen de eerste bode uit uw boom.

1. Fem Rutke – *Blauw gras*. 's-Gravenhage, 1960. Uitgeverij A. A. M. Stols/J. P. Barth. Prijs onbekend.

2. C. Winkler – *Tussen twee oorlogen*. Amsterdam, 1960. N.V. De Arbeiderspers. Boekvinkserie. Prijs f 1,90.

3. Catharina van der Linden – *Het pijnboomzaad*, Amsterdam, 1960. N.V. Em. Querido's Uitgeversmaatschappij. Prijs f 4,90.

Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme
te Amersfoort – Postrekening: 6168

IK denk er ZO over

Is de humanist een wijsgeer?

De mens is het levende wezen dat over zichzelf kan nadenken. Hetgeen niet wil zeggen dat iedere mens dat ook werkelijk doet. Daarom zijn er zo weinig wijsgeren, met andere woorden zo weinig mensen die zich echt bezinnen op mens en wereld.

De meesten denken dat zij het wel weten en leven een sleurbestaan. Hun denken is op dit sleurbestaan georiënteerd. Handelen en denken komen dan niet uit boven de sleur. Men zou het denken van velen kunnen karakteriseren als sleurdenken.

De godsdienstige, kerkelijke mens heeft het bij zijn denken gemakkelijker dan de ongodsdienstige. Immers de godsdienstige mens kan steunen op bepaalde leerstellingen die in zijn godsdienst zijn geformuleerd en die hij, zonder er aan te twijfelen, dient te aanvaarden. In de godsdienstige sfeer is er een door god geopenbaarde waarheid, een waarheid waarnaar men derhalve niet zelf behoeft te zoeken. Alle denken is in dit geval afhankelijk van en ondergeschikt aan de geopenbaarde waarheid, die in kerkelijke dogma's werd vervat. De waarheid is als het ware geprefabriceerd en ook het meest

uitvoerige „wijsgerige” denken kan in dit raam tot niets anders concluderen dan tot die geprefabriceerde waarheid. Om dit geval in de bekende beeldspraak uit te drukken: *De wijsbegeerte is dan dienstmaagd der theologie.*

De ongodsdienstige mens, beter gezegd de humanist, kan niet op bepaalde dogma's steunen. Het humanisme kent geen dogma's. De humanist is er zelf bezig mee, los van de sleur, na te denken over de wereld en leven; weids geformuleerd: hij is zelf op zoek naar waarheid. Mijns inziens is de humanist derhalve in beginsel een wijsgeer. Zonder dit tot een dogma te verheffen zou men kunnen zeggen: De humanist zal wijsgerig zijn of hij zal niet zijn.

Het wijsgerige denken is het vrije denken, dat niet ondergeschikt wenst te zijn aan godsdienstige stellingen. De wijsbegeerte wordt gekenmerkt door de vrije worp van de geest. In dit licht gezien is het begrijpelijk dat de vrije wijsbegeerte in tijden van sterke godsdienstige (of andere leerstellige) heerschappij niet of nauwelijks bestaan kan. Een treffend voorbeeld hiervan wordt gevormd door de katholieke middeleeuwen. Even begrijpelijk is het dat de bloeitijdperken van de vrije wijsbegeerte samenvallen met de bloeitijdperken van het humanisme. Men denke bijvoorbeeld aan de Griekse oudheid, aan de Renaissance en aan de huidige tijd. In onze tijd wordt de wijsbegeerte gestimuleerd doordat de situatie van de mens bijzonder problematisch is geworden.

Het Humanistisch Verbond heeft de relatie tussen humanisme en wijsbegeerte begrepen en van dit begrip is o.a. de stichting „Socrates” een uitvloeisel. Het komt mij echter voor dat de verhouding tussen het maatschappelijk werk enerzijds en het wijsgerige werk anderzijds in het kader van het Humanistisch Verbond scheefgetrokken dreigt te worden. Daarom moet er voor worden gepleit om de stichting „Socrates” niet te doen achterblijven in haar ontwikkeling bij de vlucht die de stichting „Humanitas” heeft genomen. Want de humanist zal wijsgerig zijn of hij zal niet zijn.

U luistert ongetwijfeld regelmatig zondagsmorgens naar het woord van de week, waar in een betoog van slechts vijftien minuten een spreker of spreekster van humanistische huize een van de vele facetten van het humanisme of van de buitenkerkelijke wereld belicht of spreekt over de activiteiten binnen het Humanistisch Verbond.

Op zaterdagmiddag 11 februari a.s. kunt u voor de VARA-microfoon een van de activiteiten van een groep humanisten tegelijk beluisteren. Van kwart voor vier tot vier uur treedt het zangkoor Vox Humana, bestaande uit leden van de Amsterdamse gemeenschappen (en ook enkele niet-leden) op voor deze microfoon, onder leiding van Dick van den Berg.

Deze uitzending van Vox Humana vindt plaats ter gelegenheid van het vijftienjarig bestaan van het Humanistisch Verbond, dat enkele dagen later in een aantal gemeenschappen gevierd zal worden.

De hedendaagse wijsgerige stromingen zijn voor „de gewone mens” niet zo gemakkelijk te volgen onder andere door taalmoeilijkheden en vanwege een terminologie die door nietgetrainden vrij duister wordt geacht. Deze moeilijkheden zijn echter te overwinnen met vertalingen en met popularisering. Daarnaast zijn er de wezenlijke moeilijkheden en de onenigheden tussen de verschillende stromingen, die niet gebagatelliseerd mogen worden. (Filosofie wordt wel gedefinieerd als „de menselijke onenigheid op het hoogste plan”.) Maar toch: Het is de moeite waard ernst te maken met de wijsgerige bezinning. De wijsbegeerte van onze tijd verheldert de situatie van de huidige mens en kan hem unieke mogelijkheden doen vinden.

Dr. Jac de Roy

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

Lezingen voor de radio

5 februari, 9.45 uur (VARA): prof. dr. L. G. van der Wal: „En wat zegt een humanist daarvan?”

12 februari, 9.45 uur (VARA): prof. dr. G. Stuiveling. „Vijftien jaar georganiseerd humanisme”.

19 februari, 9.45 uur (VARA): dr. H. Bongers. (Onderwerp nog onbekend)

26 februari, 9.45 uur (VARA): dr. G. W. Huygens. „In het teken van het boek”.

5 maart, 9.45 uur (VARA): prof. dr. Libbe van der Wal. „En wat zegt een humanist daarvan?”

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,— per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet
Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius, Ron. de La Rie, mr. dr. H. Roethof, H. A. Schelten, J. van Straten

Redactiesecretaris:
H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Slot van pag. 1

de vrije maatschappelijke sfeer van de boodschap van het evangelie als zodanig door de kerken komt evenmin voor subsidie in aanmerking als het verkondigen van een humanistisch menselijkheids- en zedelijkheidsideaal.”

Meer aanhalingen uit de brochure van 1960 zijn niet nodig. U hebt het reeds begrepen; hier waren mensen aan het werk die van alle benepenheid vrij zijn. Hier was nu eindelijk eens wat anders, dan Holland-op-zijn-smalst. Hier waren kennelijk echte geestelijke voortrekkers aan het woord. Zullen zij door hun achterban worden begrepen en aanvaard? Stellig niet terstond. Trouwens, één lid van de commissie van 1960, huldigde al direct een enigszins andere mening, die in een bijlage is te vinden. De betrokkene meent, dat de overheid op zijn minst geroepen is, te voorkomen, dat de verdediging en versteviging van de christelijke grondslagen wordt tegengewerkt. Hij acht — althans binnen het kader van de Nederlandse verhoudingen — met name het humanisme zulk een tegenwerkende activiteit. En hij denkt, dat de onbevredigdheid, die rondom verschillende punten van hedendaags christelijk politiek beleid hangt, misschien is terug te voeren tot een onvoldoende bezinning op de verhouding tussen christelijke intolerantie en christelijke vrijheid.

Deze vertolker van het minderheidsstandpunt heeft meer gelijk dan hij zelfs vermoedt. De christelijke intolerantie staat ons levensgroot voor ogen. Wij ervaren haar dagelijks, en wij kennen haar uit de geschiedenis. Maar mede daarom is de brochure van 1960 zo belangrijk, mede daarom gevoelen wij sympathie voor haar schrijvers, mede daarom verdient de brochure de aandacht van ons allen. Dr. E. Nordlohne

Rapport inzake Humanistische Geestelijke Verzorging, uitgave: Anti-Revolutionaire Partijstichting, 's-Gravenhage, 1959.

Subsidiepolitiek. Rapport van het College van Advies der Anti-Revolutionaire Partij, Zutphen, J. B. van den Brink & Co., 1960.

Verschenen no. 1 van het maandblad:

BUITEN DE PERKEN

Uit de inhoud: Redactionele inleiding; De vervolging van S. Santen; Brief van ooggetuige uit Kongo; „Klein”igheden; Directie-actiekroniek; Bespreking van het boek van de Spaanse priester Vicens Vives over de oorsprong van het anarchisme in Barcelona en van „De Joegoslavische visie”.

Abonnementsprijs f 2,50 per jaar, te storten op postrekening 57 49 95 ten name van: A.S.P., Den Haag. Proefnummer bij: G. v. d. Wal, Potgieterstr. 49, Den Haag.

Heer, weduwnaar, de humanistische beginselen toegedaan, wenst in contact te komen met dame van dezelfde beginselen, niet jonger dan 60 jaar, die genegen is tot samenwoning met huiselijk verkeer en die de huishoudelijke verzorging op zich wil nemen. Een grote vrije zit/slaapkamer is ter beschikking. Het bezit van een klein pensioen is gewenst doch niet noodzakelijk. Brieven onder no. jan. 4 aan het bureau van dit blad.

Stichting Erasmushuis

4 % Obligatielening; uitloot: per 1 jan. 1961: 21; 33; 63; 72; 92; 166; 168; 208; 235; 256; 269; 270; 278; 292; 293; en 1496 à coupon nr. 3 betaalbaar per 1 jan. 1961.

In te wisselen bij de N.V. Twentsche Bank, of aangetekend opzenden aan A. Schuur, Dickenslaan 24-I, Utrecht. Omwisseling is ook mogelijk.

Jongeman, 22 jr., humanist, zoekt **gem. zit-slaapkamer** met volledig pensioen bij klein gezin of weduwe in Amsterdam. Brieven met prijsopgave s.v.p. aan v. Lunteren p/a Nederlands Mettray, Eefde (Gld.).

CREMATIE

is

waardig en piëteitvol

Inlichtingen worden U gaarne verstrekt

door de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE

Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Tel. (070) 55 47 97

LIDMAATSCHAP: f 2.- PER JAAR

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

Jonge vrouw zoekt kennismaking met besch. heer (38-48 j.). Brieven onder no. jan. 5 aan het bureau van dit blad.

Besch. dame, 52 jr., zoekt **werkkring als huis-houdster**. Brieven onder no. jan. 7 aan het bureau van dit blad.

Jong echtpaar zoekt woonruimte in Amsterdam. H. Rabbie, Sarphatikade 15, Amsterdam-C.

Echtpaar, m.b. leeftijd, biedt zich aan als **beheerder, conciërge**, o.d. Man administr. en techn. onderlegd. Brieven onder no. jan. 6 aan het bureau van dit blad.

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering, gebaseerd op kosten van levensonderhoud, worden verstrekt door de erkende Assurantietussenpersonen en de

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Opgericht 1887

HERENGRACHT 62 - AMSTERDAM

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van N. van Gelder, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 10,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 1,75.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**. Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

De Humanistische Stichting Socrates organiseert op **zaterdag 11 februari 1961** een conferentie voor juristen over:

OVERHEID EN BURGER

Inleiders: Mr. H. B. J. Waslander: „Meerderheid-Minderheid”

Prof. Dr. I. Samkalden: „Waarborgen voor de burgers jegens de overheid”

Voorzitter: Mr. A. Mout.

Aanvang 10.45 uur, einde omstreeks 16.00 uur. Plaats: Erasmushuis, Oudegracht 152, Utrecht. De conferentie is voor belangstellenden vrij toegankelijk; men wordt verzocht zich tevoren aan te melden bij het secretariaat van de Stichting, Oudegracht 152, Utrecht. tel. (030) 1 01 63, waar men ook nadere inlichtingen kan verkrijgen.

Een koffietafel kan in de lunchpauze geserveerd worden voor f 3,25, indien deze tevoren besteld is.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur, wil een blad zijn voor de verdieping van de humanistische overtuiging

Redactie: Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens, Prof. Dr. Libbe van der Wal en Prof. Dr. B.W. Schaper,

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 582293